

tionis suæ non desperaret proventum. Videbat, vel A pauca superius, et tamen prudenti lectori sufficien-
potius intelligebat quid illius gladii quem cherubim tia exposuimus, idem repetere laboris esse inutilis
vibrant, motus ille versatilis intimaret, de quo quia arbitrati sumus.

ERNALDI ABBATIS

COMMENTARIUS

IN PSALMUM CXXXII: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum, etc.* (1)

(GALLAND., *Biblioth. vet. Patr.*, t. XIV, pag. 487.)

HOMILIA I.

In versum 1: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum.*

I. *Ecce quam bonum, etc.* Ecce, vox intuentis et demonstrantis; quam, admirantis et exclamantis. Quatuor sunt proposita, quæ ita congruo ordine colliguntur: intuitio, admiratio, demonstratio, exclamatio. Intuitio mundi cordis indicat puritatem; admiratio, inspectæ rei magnitudinem; demonstratio, socialis animi charitatem; exclamatio, ipsius charitatis amplitudinem. Vide ergo qua laude extulit quod tam abrupto principio de repente protulit, admirando, exclamando, et amicos tanquam ipso digito ad spectaculum invitando.

II. *Bonum est, inquit, et jucundum quod vobis offero, utile est et delectabile, quod ostendo.* Nonne, C ut verbis utar poetæ,

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,

(HORAT. *De art. poet.*, vers. 345.)

multa sunt bona et non jucunda, ut jejunia, quæ carnem affligunt; multa jucunda, sed nequaquam bona, ut carnis vitia, quæ Deum offendunt? Iste miscuit nobis vinum ad mensam sapientiæ, et proposuit bonitatem simul et jucunditatem, utilitatem et dulcedinem in cratera divinæ clementiæ. Accedamus et bibemus, quia nec inhonestum est quod bonum dicitur, nec onerosum est quod jucundum describitur. Et quid est illud, quæso, quod ita animum afficit propter jucunditatem, et affectum allicit propter commoditatem? *Habitare fratres in unum:* D brevis descriptio, et quanto brevior, tanto obscurior. *Fratres,* in Scripturis invenio quadrupliciter nuncupari, secundum naturam, ut Jacob et Esau, secundum cognationem, ut Abraham et Lot; secundum gentem, ut totam domum Jacob; secundum fidem, ut omnes Christianos. Primi certant propter hæreditatem et ab invicem separantur (*Gen. xxviii*); secundi, multo levius in Genesi alterutrum dividuntur (*Gen. xiii*); tertii, *divisi sunt ab ira vultus ejus* (*Psal. liv*); et populus stultus et insipiens præ-

B dicantur (*Deut. xxxii*); in quarto quoque gradu multi falsi fratres, multi schismaticiveniuntur (*Gal. ii*; *I Cor. i*). Qui sunt ergo isti tam beati fratres, germani tam laudabiles, quos nec invidia cujusquam, ut primos dividit; nec pecunia, ut secundos secernit; nec vecordia, ut tertios a Deo secludit; nec multitudo in hæreses et sectas disjungit? *Multi sunt vocati, pauci vero electi* (*Matth. xxii*) Multi vocati faciunt hæreses, pauci electi manent ut fratres. Isti pauci, isti electi, hi sunt fratres Jesu, qui servant unitatem spiritus contra invidiam, voluntariam paupertatem contra pecuniam, dilectionem, quæ fortis est ut mors, contra vecordiam; fraternam charitatem, contra schismaticorum malitiam. Igitur præter illos paucos quos elegit Deus conformes fieri imaginis Filii sui, ut sint isti unum, sicut et ipsi unum sunt, in toto orbe vix, imo nullatenus reperies, qui possit habitare in unum. Nota ergo ipsum verbum *habitare*, quod est immobiliter in unitatem consistere. Habitant autem et ipsi cum habitantibus Cedar, sed carne, non spiritu; necessitate, non voluntate; sicut advenæ, non indigenæ; ut peregrini, non domestici; denique ut compediti, non ut liberi. Unde et in morte, quando scilicet transeunt in libertatem gloriæ filiorum Dei, clamant et dicunt: *Laqueus contritus est, et nos liberati sumus* (*Psal. cxxii*).

III. Impossibile cuiquam fortasse videbitur quod dixi sanctos immobiliter in unitatem, consistere cum illud unum, vel illam unitatem, non aliud quam ipsum Deum velim accipere (quem solum vere esse unum, vel potius ipsum esse ipsam unitatem, in sequentibus comprobabo), et dicet: Quisnam mortaliū immobiliter in Deum consistat, cum vel ad punctum temporis in illum ire tam rarum tamque difficile videatur? Adverte aliud esse quod dicitur, in Deum; aliud, in Deo. In Deo motionem indicat; in Deo stabilitatem significat. Cum ergo dicimus habitare in unum, vel consistere in Deum, Latina quidem locutio dissonat, sed congruentia sensus ædificat: neque enim magnum est aliquoties peccare

(1) Ex mss. codicibus abbatiarum Longipontis et Cistercii.

in Priscianum, si tali peccato ædificare poteris Christianum. Dicimus itaque habitare in unum, ut et *habitare* stabilitatem assignet, et *in unum* motionem significet. Stabilitatem ad intentionis propositum, mobilitatem ad affectionis profectum referimus. Habitant ergo in Deum sancti et stabiliter et mobiliter: mobiliter, quia a Deo mens sæpe relabitur, et iterum in illum dirigitur; stabiliter, quia intentio nunquam mutatur. Eo modo et sphaeram cœli videbant philosophi mobilem et immobilem: mobilem, quia perpetuo motu circa Galatiam rotatur; immobilem, quia a loco suo in alium non transfertur. Ita sancti: et mobiles, quia semper festinant ad bravium; et immobiles, quia incommutabile tenent propositum. Itaque in Deum habitant sancti, dum ad illum tendunt constanter; habitant in Deo angeli, dum manent in illo immutabiliter: isti in Deum, illi in Deo. Erit autem quando omnes et sancti et angeli erunt simul in ipso, et ex ipso, et per ipsum, et cum ipso. In ipso refertur ad justitiam; ex ipso, ad substantiam; per ipsum, ad gratiam; cum ipso, ad permanentiam. In justitia, similitudo; in substantia, creatio; in gratia, reconciliatio; in permanentia incommutatio accipitur. Nec temoveat quod reconciliatio ad homines similiter et angelos dicitur pertinere; nam sicut homines in Dei gratiam redierunt, ita et angeli in pacem hominum transierunt, ut sint unum ovile sicut et unus pastor. Et omnia quidem habemus ex parte; sed cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, et erit Deus omnia in omnibus.

IV. Unum, multifarie multisque modis: Dicitur namque unum secundum collectionem, ut grex unus, cum sit ex multis pecudibus adunatus; secundum similitudinem, ut multorum cantantium vox una, pro similitudine concordiae, in unum redacta; secundum compositionem, ut corpus unum ex partibus diversis compositum; secundum parvitatem, ut atomus unus, qui eo magis ad unitatem accedit, quo sectionem non recipit; secundum simplicitatem, ut anima una, quæ, licet in se diversas habeat potentias, una tamen et simplex est ejus substantia. Poterat et atomus dici unus secundum simplicitatem, sed magis proprie dicitur unus secundum parvitatem, sicut et punctum unum, instans unus, quia, licet in se non possint dividi, tamen partes eorum esse possunt quæ dividi possunt ut plures atomi unum dividuum corpus constituunt, plura puncta unam secabilem lineam faciunt, plures instantes unum interpolare tempus componunt. Hoc idem fortassis potest dici et de anima, quod pars sit constitutiva unius dividuæ rei, id est hominis, ideo non proprie unam appellari secundum simplicitatem: quod utique verum est. Nihil enim vere simplex est, præter Deum. Ipsum ergo solum et summum et principaliter unum fateri necesse est, qui neque ex partibus compositus, neque ex diversis substantiis collectus, neque ex similibus adunatus, vel dissimilibus, neque in indivisibilem paryi-

tatem redactus, neque in plures est potentias dissipatus, ut anima, punctum, vox, grex, et corpus. Unus igitur cum sit solus Deus jam probabile est quod de solo Deo unitas prædicatur.

V. Et nota quod hæc ipsa unitas, de qua hic agitur, longe ab illa unitate quæ pars est numeri separatur; non enim hæc unitas in numerum potest multiplicari; nec ex ea binarius, sive ternarius, vel quilibet alius numerus potest constitui, ut solet dici de numero, quod sit unitatum collectio. Trahit autem etymologiam de Græco, et dicitur unitas quasi onitas, id est entitas sive essentialitas: unde et apud Græcos $\omega\nu$, id est substantialis, videlicet in se et per se solum immutabiliter semper subsistens, Deus vocatur. Est autem quædam similitudo inter unitatem numeralem et unitatem substantialem. Nam quemadmodum dicitur unitas fons et origo omnium numerorum, ita quodammodo Deus fons est et origo omnium rerum: fons, propter inexhaustæ potentiæ majestatem; origo, propter creatricis substantiæ sine principio dignitatem.

VI. Libet nunc item per singulas unitates, ut a prima scilicet usque ad summam unitatem perveniat, explanare. Et primo quidem ipsas species unitatis in brevi volo colligere, ut quid ex singulis recolligi debeat compendiose possim describere. Dicitur itaque unitas collectionis, similitudinis, compositionis, parvitas, simplicitatis. Collectio pertinet ad monasticam congregationem, ubi Pastor bonus collegit oves suas ab Oriente et Occidente, ut recumbant cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cœlorum. Similitudo spectat ad morum conformitatem, ut quemadmodum laudamus Dominum una voce, sic et uno corde et concinna morum similitudine. Parvitas insinuat humilitatem, qua illi semper adversatur qui primus per superbiam deseruit unitatem. Simplicitas respondet ad intentionis puritatem, quæ mundat et præparat oculum ad Dei visionem, quia *beati sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v). Qui summa et beata unitas, summa et beata charitas, una in se, tunc omnia erit in omnibus, in æternum et ultra, sive per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II.

In versum 2: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.*

I. *Sicut unguentum in capite.* Singula verba hujus psalmi suo pondere librata sunt, idcirco non debet præteriri iota unum aut unus apex intactus. Sicut nota est similitudinis: quæ maxime theologiæ familiaris est tribus de causis, tum propter ornatum, tum propter commodum, aliquando et propter necessitatem. Ornatus pertinet ad leporem scientiæ, commodum ad facilitatem intelligentiæ, necessitas ad difficultatem materiæ. Ornat enim sæpe similitudo sententiam, ut in proverbiiis; dat aliquando faciliorem intelligentiam in obscuris et abditis, ut cum dicitur, verbi gratia; quidquid enim ad hæc

sequitur, similitudo præcedentium appellatur. Necessitas quoque aliquoties cogit dari similitudinem in his duntaxat quæ etiam viros acris ingenii solent exercere, et acutissimos sensus reddere impeditos, sicut cum loquuntur sancti de mysterio Incarnationis, de partu Virginis, de proprietatibus Trinitatis. Adhibent similitudines, quibus utcunque nobis possint persuadere quod sentiunt, quia videlicet aperta ratione nullatenus valent insinuare quod cupiunt. Et idcirco dixi hanc speciem similitudinis, maxime theologiæ famulari, quia nihil adeo humanæ rationi est perplexum, et, ut ita dicam, involutum, quam tractare de his, quæ etsi non contra rationem, tamen supra rationem esse probantur. Porro ornare sententias et obscura quæque per similitudines explicare, commune est nobis cum cæteris. Intuere igitur quæ et ad quid data sit similitudo, de qua tractamus, et occurrent tria simul, ornatus scilicet, commodum atque necessitas. Nam ut magis commendaret quod dixerat *bonum et jucundum*, urbane satis et eleganter singula statim propria similitudine decoravit, et ait, *bonum ut vos, jucundum sicut unguentum*. Et quoniam idiotis fortasse vel etiam capacioribus potuit esse obscurum, quod dictum est *habitare in unum*, subjungendum fuit aliquid simile, quod faciliorem faceret intellectum. Et quoniam magna est, imo quia indicibilis est multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam illi sentiunt quos abscondis in abscondito faciei tuæ, hæc maxime fuit causa, ut diceretur, *sicut unguentum in capite*, ut saltem a simili daretur intelligi quod mihi vel mei similibus necdum ullo modo datum est experiri. Illud abscondisti timentibus, sed sicut dicunt, qui experti sunt, revelasti amantibus. Incipiam igitur et ego jam nunc saltem amare, si forte amor iste in anima mea queat suos terminos dilatare; quoniam si creverit amicitia, crescet nimirum et illa scientia quæ ipsi notitia est. Jam ergo ad similitudinis sacramentum placet accedere, quia assimilationis causas me gratulor invenisse.

II. *Sicut unguentum in capite*. Unguentum in capite divinitatem intelligo in Christo homine, qui unctus est oleo lætitiæ, unguento majestatis et gratiæ, ita ut beata anima illa capax esset illius unctionis et gloriæ. Immensa quippe illa suavis ac dulcis unctio, sed sine mensura totam accepit cui tota plenitudo divinitatis corporaliter se infudit. Ut audivi *corporaliter*, respiravi, cum essem defunctus, incurvato et abbreviato Elisæo, ut puerum suscicaret. Cum essem enim carnalis, et non possem ea sapere quæ Dei sunt, adhæsit anima mea post Filium Virginis, et exorsus sum meditari, caro carnem, homo hominem, et inveni absconditum mel in favo, unguentum pretiosum in vitro mundissimo. Audivi quoniam quærentibus se illud mel aliquoties suam exhalat dulcedinem, illud unguentum suum expirat odorem. Beatus cui datum est experiri. Unum scio quia oppido bonum est et jucundum habitare ibi in unum, ut sicut ille favus semper fruitur suo melle,

A sicut illa felix anima nunquam caret sua beatitudine, similiter si non æqualiter, interdum vel modicum a parvulis gustetur, *quoniam suavis est* (Psal. xxxiii). Hic est enim panis qui confortat cor hominis in loco horroris hujus et nostræ solitudinis usque dum paupercula vidua Sarephthana congreget omnia vasa sua in unam domum, et impleantur omnia oleo Elisæi usque ad summum, et tunc stabit oleum. Nunc autem necesse est illud non stare, sed fluere et decurrere usque ad miserum hominem, qui vulneratus a latronibus jacet in via, et plurima indiget medicina. Fluit igitur hoc unguentum de vivo fonte angelicæ regionis, et irrigat omnem latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel, *a summo cælo egressio ejus, et occursum ejus usque in vallem Jericho* (Psal. xviii), ubi occurrit vulneratis et languidis, *curans omnem languorem et omnem infirmitatem* (Matth. ix). Jam ergo operæ pretium videtur inquirere quinam sint illi beati ad quos descendere dignetur unguentum illud tam potens, tam efficax, tam suave.

III. *Quod descendit in barbam, barbam Aaron*. Barba res est impassibilis, toti corpori præeminens, carni adhærens, de carne incrementum accipiens, sed sub capite constituta. Tales ergo sentio illos spiritus supercœlestes, natura impassibiles, corpori totius Ecclesiæ quodam dignitatis privilegio præcëlentes, ipsi Verbo quod caro factum est, charitate perpetua adhærentes; ex eadem carne augmentum et reformationem suam, quantum ad numerum præstolantes, sed super se eundem Deum hominem adorantes. Hic est enim solus, cui datum est *ut in nomine ejus omne genu flectatur* (Philipp. ii). Et hoc est quod per geminationem barbæ voluit confirmare, ut diceret barbam non cujuslibet esse, sed solius Aaron, qui *mons fortitudinis* appellatur, ille scilicet qui primo lapis parvulus crevit in montem magnum et altum: vere magnum, quia implevit orbem terrarum; vere altum, quia supra omnem virtutem ac principatum. Hujus ergo solius est barba, quia huic soli subjecta est omnis angelica creatura. Ab illo igitur, velut ab arce omnium rerum, in proximos angelos descendit effluentia gratiarum. Levavi oculos meos ad istos montes Israel, ad virtutes cœlorum, montes valde excelsos et præeminentes, si forte inde veniret auxilium mihi. Circuivi et plateas et vicus civitatis, attendens ut aliquis de sua plenitudine mihi aliquid largiretur. Et ecce unusquisque tenet quod habet, ne alius coronam ejus accipiat; et non est qui de manu eorum aliquid possit eruere. Ut dixi: Unde ergo veniet auxilium mihi? consului Prophetam, et responsum est, mihi: *Quia non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (Psal. xlii). Igitur expectans expectavi illum unum, et intendit mihi, quia misericors est, et fecit mihi magna qui potens est. Vere magna; nam et totum misericordiæ suæ sinum aperuit, et dedit homini carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam in pretium, divinitatem

sicut unguentum. Incommunicabile nihil reliquit, omnia sua nostra fecit. Quia ministravit nobis ipse etiam Dominus virtutum, facti sunt et illi nobis omnes ministri, a summis usque ad imos, tota curia angelorum. *Omnes enim sunt administratorii in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. 1).*

XV. Nota quod dicitur, *omnes*; nullus excipitur, nec illi qui assistunt dominatori universæ terræ. Et quid mirum? Nulla est creatura invisibilis, nulla virtus, nulla potestas, qui sibi officium quasi indignum aut velit aut debeat judicare; cum ipse Dominus exercituum per se, et in sua persona dignatus sit ministrare, imo se totum, inquam, exponere adeo ut dicat quidam sanctorum quod pene de suo periclitaverit, ut nostra salvaret. Non ergo solam barbam unguentorum copia venustavit, sed etiam usque ad vestimentum nostri Pontificis, imò usque ad ipsa extrema vestimenta uberrima suavitas ejus descendit. Vestimenti ejus intexturam, formam, modum, qualitatemve describere alterius quidem est negotii, et, fateor, vires excedit. Solam igitur oram vestimenti ejus volo discutere, quæ et pars est ejus humilior et terræ contigua, et a capite præeminenti longe remota. Et profecto hæc quanto vilior, quanto inferior, tanto utique mihi vicinior, qui inter evangelicos publicanos et meretrices utinam vel extremum locum obtineam! quia etsi longe videntur a capite esse, tamen in vestimento Domini computantur. Video alios esse circa pectus Domini, qui de intimo corde ipsius et hauriunt et propinant; alios circa brachia, qui filios unicæ matris et amplexantur et sôvent; alios circa renes, qui in virginitate perpetua perseverant; alios circa tibias, qui totius Ecclesiæ membra sustentant. Sola ora vestimenti jacet inferius, tanquam vilis, tanquam indigna, et tamen nescio qua miseratione Domini, a vestimento Domini nunquam divisa. Hæc est vita pœnitentium, o egregie Psaltes Israel, Propheta Domini, fistula Spiritus sancti! Quam pulchre, quam magnifice consolatus es pœnitentes! Audivit et præ gaudio contremuit cor meum, commota sunt viscera mea; nam facis mentionem de amicis Sponsi, de his qui recumbunt super pectus Jesu, qui ducuntur in montem excelsum seorsum. De solis peccatoribus poterat dubitari utrum et ipsi ad regale sacerdotium pertinerent. Ergo condescende miseris, fove lapsos, solare lugentes. *Quod descendit in oram vestimenti ejus*, unguentum quod totam uranicam regionem infundit, unguentum quod omnes empyricæ domus substantias fovet et regit, quod omnibus lignis paradisi vitalem succum infundit, hoc ipsum ad filios iræ, filios gehennæ. Mira res! ad semen nequam, ad genimina viperarum descendit. Qui erant, sed non cum illo, et vivebant, sed non illi; et sapiebant, sed non ipsum, ut insensati, ut ingrati, ut alieni. Reviviscat igitur animus peccatoris, et totum esse suum applicet Creatori, suum vivere Redemptori, suum sapere inspiratori, ita ut

A quod sapit, quod vivit, quod subsistit nulli hominum subtrahat; sed totum omnibus, totum singulis attribuat, quia unum est unguentum, una dulcedo, una suavitas Deus, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

In versum 5: *Quod descendit in oram vestimenti ejus, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.*

I. *Quod descendit in oram vestimenti sui, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.* Faciendum existimo quod, juxta Timæum Platonis, in omni tractatu fieri decet, ut inter initia consideretur quid sit de quo agitur. Oritur sermo non de villis atque agris, neque de re, quæ sæcularibus et elatis animis soleat esse domestica. Agitur enim de illa invisibili unctione, quæ cum mansuetis ac simplicibus quoddam habet familiare contubernium, et mira quædam atque divina operatur in corde contrito et humili: *Insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget hæc (Psal. xci).* Insipiens quidem est qui seipsum non cognoscit; stultus, qui Dei bonitatem non intelligit. Et hoc duplex malum operatur sola superbia, quæ et furatur homini cognitionem sui, et rapit ab eo intelligentiam Dei: et ita insipientium ejus non est jam numerus. *Ignorans ignorabitur (I Cor. xiv): ideo insipiens non cognoscet; et: Spiritus sanctus auferet a se cognitiones, quæ sunt sine intellectu (Sap. 1), idcirco stultus non intelliget.* Quid non cognoscet, et quid non intelliget? *Quam magnificata sunt opera tua, Domine (Psal. ciii),* quibus scilicet operaris salutem in medio terræ, in medio cordis contriti et humiliati, ut requiescat Spiritus tuus super humilem et quietum, et tremem sermones tuos. Abscondi eloquia tua in corde meo; et timor et tremor venerunt super me, sensi unctionem tuam, et quievi a prava consuetudine. Intellexi quoniam sine te nihil possum facere, et humiliatus sum usquequaque. Hoc totum ignorat stultus, quia elatus, tumultuosus, præsumptuosus; præsumptione Deum offendit, tumultuatione proximum lædit, elatione sese confundit. Non immerito dictum est, insipiens et stultus peribunt. O Domine, non veniat mihi pes superbæ, pes lubricus, pes maledictus, in quo ceciderunt omnes et homines et angeli, male operantes iniquitatem; superbis enim tu resistis: idcirco expulsi sunt, nec potuerunt stare. Humilibus autem das gratiam, quæ sola hominem a nexu et compede peccati potens est liberare, ad justitiæ viam revocare, in bono proposito confirmare, ad quietem repromissam inducere: Primum; ne peritum eat; secundum, ne erroneus fiat; tertium, ne iterum corruat; quartum, ne fructu careat. Hæc est quarta vigilia, in qua eripit laborantes. Nota genera gratiarum; est enim gratia liberans, gratia justificans, gratia confirmans, gratia glorificans. Hæc est illa invisibilis, multiplex, subtilis, et efficax unctio paulo superius prælibata, quæ descendit ad lapides, ut faciat filios Abrahæ, suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens

pauperem. Et vide qualem inveniat, unde inducat, quo promoveat, ut aliquando restitutus in gradum pristinum sedeat cum principibus, et solium gloriæ dignus sit obtinere. Invenit languidum et tumidum, fetidum; à planta pedis usque ad verticem non erat in eo sanitas. Languor ad incontinentiam, tumor ad superbiam, fetor ad blasphemiam pertinet: blasphemiam, locutione, superbia, cogitatione, incontinentia, operatione perficitur. Mittit ergo potentissimus medicus unguentum efficax ad curandum, quod statim curat languorem, premit tumorem, pellit fetorem. Et quia contraria contrariis curantur, opponit incontinentiæ honestatem, superbiæ humilitatem, blasphemiae silentii gravitatem. Omnia quaecumque voluit fecit, et in uno solo homine illos tres mortuos evangelicos suscitavit, in domo, in porta, in monumento: corde, lingua, manu. Funiculus triplex difficile rumpitur; sed omnipotens est unctio quæ hæc operatur.

II. Qui ergo tanta contulit peregrino, vide etiam quanta faciat in exitu Israel de Ægypto. Adest enim morienti, adest exeunti, adest quiescenti. Quis enim angustias mortis patienter sustineat, nisi habeat Spiritum consolantem? quis ad occursum dæmonum non expavescat, nisi habeat adjuvantem? quis ad requiem transeat, si non habeat præcedentem? Adest ergo unctio ubique ægrotum suum fovens suaviter, ut sustineat non solum patienter, sed aliquoties etiam delectabiliter; transeat constanter, quiescat feliciter. O quanta unguenti hujus potentia, gratia, gloria, quæ tantos lenit dolores, fugat horrores, spirat odores, in habitu angustiae, in transitu miseriæ, in sinu Abrahæ, ibi sedet pauper cum principibus qui congregati sunt cum Deo Abraham, et habet locum in solio quod est excelsum et elevatum, excelsum Angelis qui nunquam corruunt, elevatum in hominibus qui surrexerunt! Ibi descendit unguentum etiam in oram vestimenti, non utcunque, non humiliter; sed sicut abundantissime descendit ros Hermon in montem Sion. Hermon dicitur *lumen exaltatum*, Christus est, qui seipsum humiliavit usque ad mortem. Propter quod et Deus exaltavit illum (Philipp. II), sed non solum. Solus humiliatus est, sed non solus est exaltatus: omnia enim trahit in se, ad se, per se, ut *via, veritas et vita* (Joan. XIV). *Via*, hic peregrinantibus propter multos errores, et vastum exsilium: *Veritas*, hinc exeuntibus, quando post se relinquunt vanitatem et mendacium. *Vita*, illuc pervenientibus ad terram viventium, ubi Hermon stillat super eos et in eos suum rorem, ubi verum lumen scintillat in eos suum splendorem, et descendit etiam in oram vestimenti, sicut in montem Sion. O mons Sion, civitas veri David, turris excelsa, in alto sita, et super muros tuos angelorum custodia! O civitas sancta, quæ regem habes Christum, senatum multitudinem sanctorum, exercitum choros angelorum, legiones cætus martyrum, qui usque ad sanguinem victoriosissima prælia peregerunt! O pulchra civitas, quam Sol justi-

tiæ totam irradiat, quam totam ros Hermon influit et fecundat! Me miserum, qui extra castra tua expulsus sum tanquam leprosus! utinam possem figere tabernaculum meum in atriis tuis, vel saltem in suburbanis tuis! In atriis tuis habitat qui est in excessu, in suburbanis tuis qui est in profectu. Ego miser nec excedo, nec proficio; sed nescio per quæ phantasmata cogitationum in dies revertor ad vomitum sicut canis immundus. Non sicut catelli qui edunt de micis quæ cadunt illic de mensa illa cœlesti; de mensa filiorum Dei, qui discumbunt in cœna illa super pectus Jesu. Tria mihi sola supersunt, lugere, continere, timere: propter mala præterita, propter instantia, propter futura. Scio enim ubi hæc tria congregata fuerint in nomine Jesu, ibi est ipse in medio eorum; etsi non ut Sponsus, tamen ut Dominus; necdum tanquam Sponsus amorem imprimat, sed sicut Dominus terrorem incutit: in utroque tamen Jesus, in utroque Salvator, quamvis in isto dulcior, in illo asperior videatur. Erubescō tamen, quia adhuc maneo sub timore; prorsus erubescō, et tedium meum pene nequeo sustinere. Sed ne majori tristitia absorbeatur anima mea, non modicè consolatur in eo quod scriptum est: *Beatus homo qui semper est pavidus* (Prov. XXVIII). Semper, notavi illud semper, et abscondi illud in corde meo. Paveo gratia adveniente, gratia recedente, gratia redeunte. Adveniens ingerit mihi pavorem ne illam offendam; recedens incutit mihi tremorem ne statim corruam; rediens immittit timorem ne iterum illam amittam. Data lætificat, ablata cruciat, reddita ad majorem solertiam me statim provocat. Ita fiat, Domine; timor tuus semper maneat in me, quia et ipse quanto diuturnior, tanto in dies fit castior, ut permaneat in sæculum sæculi. Cum autem ad purum fuerit defecatus et in filialem reverentiam commutatus, tum plane legam in libro experientiae quoniam timor tuus peccatorem et justificat et humiliat, ut sic coram vestimenti tui constituat, ut et vestimentum ad sanitatem et oram pertineat ad humilitatem. Novi enim quia sancti et humiles corde benedicunt nomen tuum, et accipiunt partem in hæreditate tua, in regno tuo cœlorum, ubi descendit in eas copia unctiois tuæ, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV.

In versum IV: *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum.*

1. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum.* Gratissima inchoatio hujus psalmi, qui in bonitate et jucunditate operis subsequenti posuit fundamenta; sed non minus gratia ejus conclusio, quæ sermonem terminat in benedictione et vita. Quam sapiens citharæda, nobilis puer iste, in cujus harmonia, tam consono tractu respondent ultima primis! Intueri placet in hoc breve psalmo illam quadrigam Israel, illud novum plastrum David, cui imposita arca testamenti ducebatur Jerusalem, in clangore et jubilo, et omni musico instrumento. Non est nova interpretatio

David figuratiter esse Christum, arcam testamenti A
 Ecclesiam, quæ in clangore confessionis, et júbilo
 devotionis, cum omnium virtutum consonantia, ten-
 dit ad illam supernam Jerusalem, matrem nostram,
 impositam plaustro, cujus in præsentī psalmo habes
 quatuor rotas, geminas scilicet in ipsa fronte psalmi
 affixas, totidemque circa terminum divinitus ordi-
 natas : duæ anteriores, bonitas et jucundatio, duæ
 sequentes, vita et benedictio. Jucunditas in dile-
 ctione Dei, bonitas in amore proximi suam sedem
 locavit : vita in corporis incorruptione, benedictio
 in animæ integritate consistit. Duo prima habemus
 in re, duo postrema tenemus in spe : et hæc qua-
 driga quasi igneo curru Eliæ tollimur de medio va-
 nitas. De hoc igneo curru æstimo dixisse Prophe-
 tam : *Rotæ ejus, ignis accensus* (Dan. vii). Nonne B
 aperte ignis appellatur dilectio, ubi dicitur : *Aquæ
 multæ non poterunt extinguere charitatem?* (Cant.
 viii.) Quam utique ipse auctor charitatis, dum in
 duo præcepta dividit, velut geminas rotas in curru
 suo et nostro constituit. Duas vero rotas sequentes,
 scilicet incorruptionem et integritatem, quare igneas
 appellavimus, ex subjecta similitudine demonstrabo.
 Cælum illud in quo creati sunt angeli empyrium
 appellari, id est igneum, asserit Dionysius Athe-
 niensis, in libro *De sacro principatu*. Igneum au-
 tem non a calore, sed a splendore, sicut e contra
 gehenna dicitur ignea, non a splendore, sed ab ar-
 dore, quia et infernales spiritus ardent, nec illumi-
 nantur, et coelestes splendent, et non tormentantur,
 dum et apud inferos ignitus est ardor sine splen-
 dore, et apud superos igneus est splendor sine ar-
 dore. Eo nimirum modo ignea creditur futura no-
 stra etiam incorruptio corporalis, et integritas spi-
 ritualis, quando et ipsam animam splendor corpo-
 reus venustabit. Et ne forsitan cuilibet minus exer-
 citato tanto videatur incongruum, quanto insoli-
 tum, quod scilicet igneam animam vel igneam car-
 nem nomino, ac per hoc ignitam animæ integrita-
 tem, vel corporis incorruptionem appello, noverit
 etiam in diffinitionibus philosophorum animam
 ipsam ignem, licet invisibilem, nuncupari. Ad quod
 probandum duas virtuales proprietates ignis dixe-
 runt, unam scilicet mulcebrem, alteram vero pe-
 remptoriam asserentes, qualis cui inhæret aut peri-
 mit aut consumit ; illam vero mulcebrem, qua sub-
 stantiam sibi junctam fovet ac regit. Ac secundum
 hanc, non incongrue, ut reor, definierunt animam
 esse ignem, quæ corpus suum quodam moderato
 calore mulcet et nutrit, et per fenestras oculorum
 lucem tanquam suum simile ad se trahit, et in ea
 gaudet, et eam diligit. Probato itaque tam ratione
 quam auctoritate quod rotæ illæ de quibus hic agi-
 tur merito igneæ appellantur, nunc ipsam formam
 et partes ac compositionem singularum libet assi-
 gnare ; deinde ipsi plastrum totum conjungere,
 et ita de quatuor rotis sermonem propositum termi-
 nare.

II. Primo de forma. Forma rotæ ipso ejus circulo
 designatur, quod videlicet a rotunditate sumitur,
 quæ, teste Hieronymo, omnium figurarum pulcher-
 rima comprobatur. Verumtamen, nisi ego fallor,
 hæc figura non tam pulchra est ad intuendum
 quam profunda ad intelligendum ; magisque utilem
 animis quam delectabilem oculis demonstrabo. Dicit
 Apostolus : *Quoniam invisibilia Dei per ea quæ facta
 sunt intellecta conspiciuntur* (Rom. i). In totalitate
 rerum visibilium oculum considerationis affigens,
 nullum invenio simulacrum quod expressius aut si-
 milius æternitatem Creatoris denuntiet quam in ea
 qua rotunditatis effigie decorantur, eo scilicet quod
 in eis principium nullo modo possit, aut terminus
 denotari. Quapropter visum est mihi quidquid in
 mundo pulchrius, quidquid sublimius, quidquid lu-
 cidius invenitur, ut, verbi gratia, solem, lunam, glo-
 bos stellarum, et ipsam machinam, inf. a cujus am-
 bitum omne, ut dicitur, corpus tenetur, idcirco in
 eam speciem esse formatum, ut in his immensita-
 tem intelligeret Conditoris rationabilis creatura.
 Taceo illius Judaicæ institutionis coronas aureas,
 circulos, sphæras, annulos, et cætera multa in
 hunc modum formata, sine quibus nec templum
 perfici, nec tabernaculum erigi, nec altare vel men-
 sa, vel arca portari, nec vectes imponi, nec cande-
 labrum consummari, nec rationale superhumerali
 potest connecti. Quæ omnia spirant sacramenta et
 perfectionem Ecclesiæ, nunc in parte, vel in toto ;
 modo in membris, modo in capite ; aliquando de
 præsentī, aliquoties de futuro ; plerumque de carne,
 nunquam de anima ; sæpe de toto homine pro-
 ponentia ænigmata et figuras, de quibus dicere per
 singula, proximum esse fastidio, et alterius fore ne-
 gotii judicavi. Venio ad sacramenta Novi Testamenti,
 quæ tanto profundiora, quanto utique digniora in-
 telligo, interque omnia, illud terribile, illud divinum
 ac singulare mysterium, corpus Christi. Non in alia
 forma consuetum est a Patribus consecrari nisi ro-
 tunda (2), ut non solam carnem absque peccato,
 sed ipsum quoque Verbum quod manet et in sua
 æternitate subsistit, semper intelligas in sua carne
 Patri offerri. Et hunc ergo æstimo intellectum
 animæ sacerdotis, multum conferre ad profectum
 amoris illius qui solet beare animos pietatis capa-
 ces. Video et aliud in circulo sacramenti dignum
 memoria, ut, quoniam Galilæus interpretatur *volu-
 bilis*, ille idem intelligatur fore in mensa altaris,
 qui sedet super cherubim, quorum rotæ in Eze-
 chiele, propter Galilæum qui præsidet, volubiles
 appellantur. Quia ergo sicut ex supradictis potest
 perpendi, rotunditas est perfectionis insigne : idcirco
 quatuor illas rotas congrue et juxta rationem nun-
 cupo, quia videlicet in primis duobus, hoc est in
 dilectione Dei et proximi, perfectio religionis innui-
 tur ; et in duobus aliis, id est in incorruptione cor-
 poris et in integritate animæ, consummatio humanæ
 beatitudinis possidetur. Nam et poeta, cum perfe-

(2) Ita Ernaldi temporibus.

etum hominē describere conaretur, in summa sub-
jecit :

...Totus teres atque rotundus.

(HORAT. Sat. I. II, sat. 7, vers. 85.)

Jam ergo post descriptionem formæ ad partes rota-
rum transeat oratio.

III. Partes rotarum integrales sunt canti, radii et
modioli. Volo itaque singulis rotis suos cantos, suos
radios, propriosque modiolos assignare. Prima rota,
dilectio Dei. Hæc rota habet cognitionem Dei quasi
interiorem modiolum, ex quo videlicet procedunt
divisi ac multiplices radii meditationum, quibus per
circuitum innexi sunt et infixi multiformes et in-
numeri canti devotionum, ubi perfectio maxime de-
notatur. Secunda rota dilectio proximi. Huic inte-
rior modiulus est virtus misericordiæ, unde procedunt
radii compassionis et fraternæ clementiæ, qui-
bus toti canti incumbentes exterius prominent, quot
ad sustentationem proximi, quibus opera pietatis
exercent. Tertia rota, integritas animæ: et hæc
compacta est ex modiolo perfectæ justitiæ, et radiis
plenæ scientiæ, et cantis consummatæ lætitiæ. Hu-
jus rotæ partes, sicut altrinsecus positæ, aut parum
valent, aut prorsus inutiles jacent, vel etiã noxiæ
a recto dissident: sic e regione simul adjunctæ ac
velut in unius rotæ compositionem redactæ, in
quantum intelligentia mea potest rimari, ad plenam
et consummatam felicitatem animam nostram re-
stituunt. Sex quippe sunt effendicula, quæ omne
bonum animæ aut deturpant aut puniunt. Nam et
lætitia nostra vel immunda esse solet propter vic-
inum fomitem concupiscentiæ, vel suspecta propter
infirmiorem alterius conscientiæ. Et justitia nostra
sæpe fit onerosa propter corpus, quod corrumpitur
et aggravat animam; et indiscreta, propter innatam
nobis invincibilem ignorantiam: et scientia nostra
plerumque nos inflat propter cenodoxiæ vanitatem,
aut contristat, dum nostram cognoscimus infirmi-
tatem. Cum autem fuerit Deus omnia in omnibus,
jam nec scientiæ nostræ adversabitur superbia aut
tristitia, nec justitiam impediēt gravitudo aut in-
scientiam, nec lætitiæ invidet suspicio aut concu-
piscencia, quando conscientia erit humilis propter
justitiam et hilaris propter lætitiã, et justitia fa-
cilis propter lætitiã, et discreta propter scientiam,
et lætitiã munda propter justitiam et sine
querela propter scientiam. Sequitur quarta rota,
quæ supra assignata est esse incorporalis. Et
hæc itidem sicut et cæteri, suum habet modio-
lum, qui est imperturbabilis et immortalis viva-
citas. Inde consurgit velut quinquepartita radio-
rum dispositio, videlicet subtilis et per omnia spi-
ritui consentiens, quinque sensuum perfecta in-
tegritas, ordinatis exterius cantis, in habitudine
formæ, in quantitate, in qualitate, in splendore.
Ubi nihil deformē, nihil superfluum, nihil incon-
gruum, nihil obscurum, sed per omnia reformabi-
tur corpus humilitatis nostræ configuratum corpori
claritatis divinæ, ita ut impleatur illa repromissio

A qua dictum est: *Falgebunt justi sicut sol in regno
Patris eorum (Matth. XIII)*. Assignata ut propositum
erat, compositione rotarum, nunc ipsa junctura
plaustri colligenda est, quæ ad minus necessario
tria habebit, duos videlicet axes qui quatuor rotas
conjungant, et machinam cui altrinsecus duo axes
inhæreant.

IV. Igitur in anteriori parte, quæ versus cælum
dirigitur, duas illas rotas, scilicet animæ integrita-
tem et corporis incorruptionem, jungit illa pax Dei,
quæ exsuperat omnem sensum. Et hanc ipsam pa-
cem non aliam intelligo quam virtutem et sapientiam
Dei, Christum Jesum. *Ipsa est pax nostra, qui facit
utraque unum (Ephes. II)*, ita ut caro jam non con-
cupiscat adversus spiritum, nec spiritus adversus
carnem, quoniam non levabit gens contra gentem
gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium, sed
erit Sabbatum et feriatio sempiterna in civitate, cui
nomen Dominus ibidem. Et hæc universa, imo valde
majora quam sensus humanus modo non potest
capere, præstolamur habituri in re, quæ jam omnia
possidemus in spe, quoniam propter spem quasi
jam omnia tenemus, sicut dicit Apostolus: *Spe salvæ
facti sumus (Rom. VIII)*. Nam et primitias hujus pa-
cis jam accepimus, quando nullus in pœnis adversæ
potestatis, nulla molestia ejus putredinis quam
portamus potest nos perturbare ab ea quiete quæ est
in Christo Jesu, dum spiritus adjuvat infirmitatem.

V. In posterioribus hujus plaustri bifariam par-
tem rotarum, quæ sunt dilectio Dei et amor pro-
ximi, copulat axis rectæ intentionis, quoniam hæc
et Deum diligere caste, id est propter se solum, et
proximum pure facit amari, id est propter Deum.
De medio hujus axis procedit spes, quæ ad Chri-
stum usque pertingit, et ita totum plaustrum con-
tinuat et conjungit. Super hanc sedet arca testa-
menti, id est anima cujuslibet justis; et habet in
se urnam auream plenam manna, dum Christum,
hominem plenum gratiæ et veritatis, tenet in sua
memoria; et tabulas testamenti, in quibus accipi-
tur præceptorum Dei scientia: et virga Aaron quæ
est florida, est dulcis beatæ Mariæ recordatio cum
reverentia. Et ne arca ista facile a plastro isto
possit corruere, quadro pariete necesse est illam
fulciri, ut ante habeat desiderium præsentis Christi,
retro contemptum mundi, in læva fortitudinem con-
tra adversa, in dextera consuetudinem contra pro-
spera. Boves qui hunc currum trahunt, angeli sunt
omnes administratorii in ministerium missi propter
arcam testamenti, ut capiat hæreditatem salutis. Hi
boves sub jugo socialis concordiæ, quæ adjuncta
est temoni virtutis divinæ, fortiter astricti vinculis
charitatis humanæ, ducunt arcam Dei in coelestem
Sion, in supernam Jerusalem, matrem nostram.
Quod autem legitur, quia calcitraverunt boves et
inclinata est arca, et sacerdos volens eam relevare,
præsumptione occubuit (*II Reg. VI*), ita intelligo
quia oportet tentationibus animam exerceri, et, dum
circuit per plateas et vicos civitatis; si forte inve-

niat dilectum, fiunt ad eam immissiones per angelos bonos, et percutiunt et vulnerant eam custodes murorum, et auferunt pallium ejus, ut sciant utrum decorem nudum virtutis apportet, utrum simulatorie, an in veritate quærat amicum. Unde et illa aliquoties in fervore spiritus transit etiam custodes, ne victa difficultatibus experiatur. *Quoniam fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio* (Cant. viii). Aliquando autem velut arca testamenti inclinatur, humiliatur, et pondus gloriæ sustinere non valens dejicitur, sed non obruitur: incurvatur, sed non prosternitur, quoniam non in molli lecto puræ conscientie, tanquam infirmata recipitur. Si quis æstimat se pertinere ad genus electum, regale sacerdotium, non præsumat hujus animæ fulcimentum suæ falsæ virtuti supponere, non præsumat arguere meliorem se, non contristet ullatenus animam plenam Deo, ne forte indignatio oriatur, et præsumptio confundatur, quoniam qui tangit talem animam, quasi qui tangat pupillam oculi Dei, qui semper odit præsumptionem et superbiam, et mansuetis gratiam confert et gloriam, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

De definitione loci et multis locorum divisionibus, tum de loco penitentiae et solitudinis. Ubi sicut in præcedenti, textu relicto, in plaustrum Davidis abreptus est, ita hic varia quoque, neglecto textu, tractans vagatur.

I. Super descriptione loci, audivi plurima inter se dissonantia et valde diversa, quæ omnia si vellem conferre atque in unum colligere, disputationem et contentiois occasionem magis viderer adducere quam inquirere veritatem. Unde quid mihi videatur, et cui magis consentiam, ex occasione hujus loci conabor disserere, si tamen utcunque valeam promulgare quod sentio. Locum esse arbitror, omne quidquid illud est in quo quomocunque aliquid est; et cum aliquid dicitur esse in aliquo illud in quo est, locus est, quod in ipso est. Quod ut lucidius possit clarescere, dividendum est hæc genus in suas species, quia omnis res divisione melius innotescit. Locus alius corporeus, alius incorporeus; alius simplex, alius compositus: et compositus, alius solidus, alius mathematicus. Incorporeus dividitur in opinabilem, intelligibilem, affectualem, accidentalem, potentialem, naturalem, personalem, intellectibilem. Item intellectibilis, alius imperfectus, alius consummatus. Consummatus, alius superior, alius inferior; imperfectus, alius tenebrosus, alius caliginosus, alius lucidus, alius luminosus. Et in his omnibus taceo de loco, qui apud dialecticos sedes nuncupatur, de quo grandis sermo; multiplexque illius divisio hic penitus omitenda. Facta igitur loci divisione, per quasdam ejus species, nunc a prima usque ad extremam libet decurrere, ut quis sit iste locus de quo hic agitur valeam intimare.

II. Locus corporeus simplex est capacitas simplex cujusque corporis, ut sunt guttæ quæ per po-

ros procedunt ex humano corpore, adeo parvæ: ut nihil minutius, secundum physicos, natura corporea possit habere. Corporea vero simplicia sunt, quæ in partes secari non possunt, ut unisonum, atomus, et his similia, quæ omnia individua proprie et naturaliter appellantur. Naturaliter ideo dico, quoniam tribus modis individuum cum dicatur, videlicet soliditate ut adamas, speciei subjectione ut hæc manus, parvitate ut osonum: hoc solum naturaliter et proprie videtur individuum nuncupari, quod nec ferro ut manus, nec arte ut adamas, nec alio quolibet modo recipit sectionem. Et dic ut quidam hujusmodi corpora non esse quantitatem, sicut nec divisionem, pro eo scilicet quod, secundum Aristotelem, videatur omnis quantitas composita esse. Ubi dividit quantitatem in continuam et discretam; et utramque describens, aliam asserit partes habere copulatas ad communem terminum, aliam itidem partes habere, sed non ad communem terminum copulatas. Quare inferunt simplex corpus non recipere quantitatem, alioquin jam posse in partes dividi, et ita simplicitate privari. Non assentior illud corpus esse sine quantitate, sed Aristotelem æstimo non de simplici quantitate descriptionem dedisse, sed de sola composita. Omne igitur corpus recipit quantitatem; quare et locus corporis, quoniam non nisi secundum corpus, judicatur de loco.

III. Locus corporeus compositus et solidus est vacuitas illa quæ tale quodlibet corpus continet, cui altitudo et latitudo et longitudo secundum certam dimensionem possit aptari, ut arca et similia. Locus mathematicus est illa quæcunque capacitas, intra cujus ambitum tale corpus tenetur, quod secundum altitudinem et latitudinem, vel aliam quamlibet dimensionem, nullatenus potest describi, ut sonus, vox, strepitus, sibilus, et multa similia: quæ mathematica, id est scientialia, nuncupantur.

IV. Locus incorporeus est quorumlibet incorporeorum habitudo in aliquo, sive opinabiliter, ut chimæra in cogitatione, sive intelligibiliter, ut genus in specie; aut affectualiter, ut amor in mente; aut accidentaliter, ut justitia in homine; aut potentialiter, ut angelus in visibili specie; aut naturaliter, ut superficies in colore; aut personaliter, ut anima in sua carne; aut intelligibiliter, ut spiritus creatus in Spiritu creatore. Opinabile est, ut dicit Timæus, quod non sine aliquo phantasmate percipit humana cogitatio; intelligibile, quod pura et sine imagine intuetur ratio; affectuale, quidquid spectat ad desiderium, et est studium, cujus descriptio est: vehementis applicatio ad aliquid agendum cum magna voluntate; accidentale est, quod et adventitium potest vocari, quod scilicet teste Augustino aliquam infert mutationem illi rei cui accidit, et potest adesse et abesse præter subjecti corruptionem; potentiale est, quod solitum cursum naturæ, quadam sibi ingenita potentia, potens est mutare; na-

turale, quod soliti et antiqui cursus limitem non excedens, prout institutum est, ab initio perseverat; personale est, quod per seipsum rationalis substantiæ individuum repræsentat; intellectibile est illud solum quod omni et soli bono intellectui præsto est ad fruendum. Huic soli intellectibilitas assignatur; nam cæteræ incorporales substantiæ intelligibiles nuncupantur.

V. Itaque locus intellectibilis est cujuslibet rationalis substantiæ habitudo in Deum: et hæc habitudo vel locus, aliter in cognitione, et aliter in amore, et nunquam sine perfecto amore perfecta potest esse boni illius cognitio. Idcirco locus intelligibilis, alius imperfectus invenitur, ut in hominibus; alius consummatus, ut in superbis spiritibus. Et nota quod, sicut de loco corporali judicatur secundum corpus, ita et de loco intelligibili, secundum quantitatem cognitionis vel amoris, quod scilicet dicitur aliam habere in Deo habitudinem vel locum Michael archangelus, atque aliam quilibet inferior aut superior in illis ordinibus. Et licet omnes perfecti sint sine ulla cognitione, alius tamen alio beatior, alius alio in eadem cognitione inferior: non dico, imperfectior, sicut circulus alio alius minor, non tamen imperfectior. Perfecti igitur cum sint in cognitione, sequitur ut sint perfecti et in amore, quia etsi sine amore potest aliqua esse illius boni cognitio, nulla tamen esse potest sine aliqua cognitione ejus dilectio, et in omni pio intellectu æquipollenter hæc duo copulantur, ubi, teste Gregorio, amor ipse notitia est. Sed quoniam de abyssu illo amoris et cognitionis, tunc solum erit facile disputare, cum fuerit, ut repromissum est, humana substantia ad æqualitatem angelorum translata, perfectionem illorum magis optare ac sperare libet quam definire. Et idcirco ad eum locum intelligibilem, qui imperfectus dicitur, placet accedere, quoniam is facilius est ad disserendum, et forsitan utilior est ad rimandum.

VI. Imperfectus, ut supra assignatum est, dividitur in tenebrosus, caliginosus, lucidus, luminosus: tenebrosus nihil habet amoris, caliginosus multum habet timoris; lucidus aliquantum permixtus est amore et timore; luminosus, excluso omni timore, solo illustratur amore. Primus pertinet ad superbos incorrigibiles, secundus, ad conversos et incipientes; tertius, ad profectos et proficientes, qui solus unus recipit excedentes. Superbus in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat, quoniam tenebræ obcæcaverunt oculos ejus. Attamen quantulumcunque habens cognitionem Dei, locum habet intellectibilem, sed plenum tenebris; quia lux quidem lucet in tenebris, idcirco locus est intellectibilis; sed tenebræ eam non comprehendunt; ideo tenebratus est locus atque terribilis. Superbus quippe omnis, qui tanquam Pharaon induravit cor suum, impietatis arguitur, et in Deum nefas committit. Quoniam infelici similitudine membrum illius efficitur, qui primo quidem æqualitatem

A Dei ut impius affectavit, nunc autem adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Et quoniam ad hujus imitationem cunctis diebus vitæ suæ superbit impius, et superbia ejus ascendit semper, Deus autem superbis resistit, et omnem arrogantem humiliat, nimirum inter tenebras et lucem chaos magnum firmatum est, nec ullo modo fas est hinc inde quemquam transire, aut inde huc aliquem transmeare. Lux etenim cum sit Deus, et tenebræ in eo non sint ullæ, istis ita posuit tenebras latibulum suum, et lucem habitat inaccessibilem, ut merito jam terribiliter inclametur: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei; non enim videbit lumen in æternum (Isa. xxvi).*

VII. Heu cæcitas cordis humani, per quam factum est ut jam nulla aut prope sit nulla differentia inter dæmones et homines filios tenebrarum! Et (quod deterius est), nescierunt neque intellexerunt quod in tenebris ambulant; imo et avertunt faciem suam ne videant in finem, obturantes aures velut aspides, ne forte audiant et intelligant, et recogitent pariter illud divinum: *Redite, prævaricatores, ad cor (Isa. xlvj).* Sed nunquid semper non audient, aut semper non intelligent? Exaudient sane et intelligent, sed infructuose, quando, juxta prophetam, *sola vexatio intellectum dabit auditui (Isa. xxviii).* Non enim semper istas interiores tenebras tanquam phrenetici irridebunt, sed ocientur in tenebras exteriores, ubi duplici contritione conteret eos Dominus, quoniam dupliciter irritaverunt te, Domine, in vanitatibus suis. Lætantur quippe cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis, mali actu, sed pessimi cogitatu. Nam etsi in multis propriæ concupiscentiæ satisfaciunt, nunquam tamen adimplere valent quod cupiunt; propterea corrupti carne, corrupti et anima, induantur necesse est, sicut dipteroide, confusione sua. Tibi soli gratias ago, bone Jesu, qui me reum tuum in manu forti et brachio extento, eduxisti de tenebris illius superbiæ ac tumidæ obstinationis per aquas validæ tentationis, in desertum laboriosæ pœnitudinis, locum afflictionis, locum timoris. Iste est locus, qui paulo ante caliginosus et multum habens timoris est appellatus: quem nequaquam ita celeritate volo transilire, et orationem nimis stricto compendio coarctare, quoniam de isto in libro experientiæ multa legi, eique multo tempore vehementi studio totus adhæsi. In hoc loco, tribulatio et angustia invenerunt me, et circumdederunt me dolores mortis æternæ, et sicut inundantis aquæ sic rugitus meus, quoniam Dominus ebibens spiritum meum, sicut abyssus vallavit me, et tanquam pelagus operuit caput meum. Heu! abyssus timoris procedens ex aliis tribus abyssis, scilicet de abyssu peccatorum, de abyssu judiciorum, de abyssu infernalium tormentorum. In abyssu peccati vermis latet, conscientiam semper depascens insatiabilis. In abyssu judiciorum Dei, sententia manet irrevocabilis. Væ misero, quem tertia præstolatur abyssus, ubi ignis inexstinguibilis! Itaque

abyssus peccati mei invocavit abyssum judiciorum Dei, utraque abysso demergente peccatorem in abyssum interitus sempiterni.

VIII. In hac tam horrenda consideratione expavi, et turbata sunt omnia ossa mea, et dixi: Non videbo prorsus, non videbo Dominum Deum in terra viventium. Sed descendam ad portas inferi, et in profundissimum infernum descendent omnia mea (Job xvii). Ita per singulos dies habitabat in inferno anima mea, et sicut impius per singula momenta projiciebar a facie oculorum Dei, ut plerumque cogeretur infelix anima in illam erumpere vocem. Desperavi, nequaquam ultra jam vivam. Hoc totum faciebat, bone Jesu, vox cataractarum tuarum, vox occultarum, multiplicium, terribilium inspirationum tuarum. In hac voce, Domine, commovisti terram, et conturbasti eam. Hæc vox, sicut vox aquarum multarum, sicut vox sublimis Dei, tanquam spiritus vehemens conterens naaves Tharsis, sicut spiritus grandis et fortis: et vere grandis et fortis, quia subvertens montes superbiæ et conterens petras obstinationis ante Dominum. *Non in spiritu Dominus, et post spiritum commotio (III Reg. xix)*; quia commota est et contremuit terra; quoniam respexit Dominus terram, et fecit eam tremere et moveri ad poenitentiam. *Non in commotione Dominus, et post commotionem ignis (ibid.)*, ignis videlicet igne zeli Domini devorans omnem terram; ignis succensus in furore Domini et ardens usque ad novissima inferni, ubi jacebit impius in medio tenebrarum male sopitus. *Non in igne Dominus*. Ubi ergo Dominus? Nunquid in strepitu hujus tantæ contritionis, commotionis, conturbationis? Non: sed *factus est in pace locus ejus (Psal. lxxv)*. Nam post spiritum grandem et fortem, post commotionem, *post ignem, ecce sibilus auræ tenuis (ibid.)*, subtilis scilicet et paucis cognita inspiratio deitatis. Quæ sicut aura tenuis, suavis, utilis, perflat et fecundat hortum conscientiæ spiritualis, ut fluant, non defluant aromata purissimæ meditationis. Iste sibilus penitus incognitus est initialiter poenitentibus, nec multum consuetus aut familiaris est mediocriter proficientibus, quoniam valde affinis est sublimiter excedentibus.

IX. Locum igitur initialis poenitentiae merito appellaverim nebulosum et caliginosum aut turbidum, ubi non videtur Dominus, non apparet lumen et gloria plebis Israel. Sed quid? Ignis, sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum qui digni sunt morte, ignis inferni, sulphur peccati, spiritus procellarum divini judicii. Agitur quippe in illa infelici conscientia jam quasi præsentialiter dies illa Domini, dies judicii. Jam apparet iudex immoderate offensus, jam ardet mundus, datur sententia, tartarus aperitur. Non excidit a cogitatione, non potest avelli a memoria dies illa, dies iræ, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriæ, dies nebulæ et turbinis, dies turbæ et clangoris. Ira prædicat et indicat offen-

sum iudicem Deum, quem nemo prævalet sustinere etiam placatum; tribulatio refertur ad tormentum accusantis conscientiae; angustia ad formidolosam præstolationem terribilis illius sententiæ; calamitas ad damnationem, quæ præparata est malignis spiritibus; miseria ad conjunctionem hominum cum ipsis dæmonibus. Tenebras autem faciet lumina-rium subtractio, caliginem, concitati aeris turbulenta illa commotio; nebulam excitabit totius orbis conflagratio, turbinem vero omnium electorum confusio. Tuba pertinet ad ministerium angelorum, clangor ad impetum et subversionem omnium impiorum: qui cum sublati fuerint, timebunt angeli, et territi purgabuntur. Si ergo timebunt angeli, si justus vix salvabitur, ego impius in Deum, iniquus in proximum, homicida in meipsum, ubi apparebo? Quo ibo a spiritu judicis mei? et a facie ejus quo fugiam? Nemo eum potest declinare, nemo ei resistere, nemo eum fallere, nemo potest corrumpere, quoniam et ubique ipse est, omnipotens est, et optimus est. Idecirco meditatus sum nocte cum corde meo, consului rationem, allocutus sum conscientiam quid facto opus sit. Et dum anxietur spiritus meus et cogitationes meæ conturbarent me, adfuit Spiritus consilii, et susurravit in auribus meis, quoniam Deus noster ipse est Deus salvos faciendi, et fons patens in ablutionem peccatorum et menstruatae, et petra refugium herinacis; vulneratus propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, et livore ejus sanati sumus. Ideo omnis qui credit in illum, non confundetur, sed fides ipsa reputabitur ei ad justitiam, quoniam is in quem credimus peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Intellexi consilium hoc non esse consilium Achitophel inimici David, sed consilium Chusi, qui sonat *silentium*, id est Spiritus sancti, qui sine strepitu verborum docet hominem scientiam.

X. Audita voce nuntii hujus, statim revixit spiritus meus, et quasi de gravi somno evigilans, exire coepi de loco illius nebulæ et caliginis. Tunc dixit Dominus: *Fiat lux. Et facta est lux (Gen. 1)*, quoniam dum habitarem in regione umbræ mortis, lux orta est mihi: *Et factus est vespere et mane dies primus (ibid.)*. Non *mane et vespere*, sed *vespere et mane*, quia non prius quod spirituale est, sed quod animale; deinde quod spiritale. Ante istam diem, diem benignitatis, diem consolationis, nullatenus intelligere potui quoniam ad hoc ipsum: *In principio mihi creavit Deus cælum et terram (ibid.)*, animam et carnem meam, ut in his duobus operaretur opera bona valde, et probaret mihi non argumentis, sed rebus, quoniam ipse est *qui facit mirabilia magna solus (Psal. cxxxv)*. Nam et ante hæc mirabilia ejus, *terra mea erat inanis et vacua (Gen. 1)*. Inanis, quia tota dedita vanitati per gloriam temporalem, cum nequaquam exsultaret in Deum vivum, sed in vanis et ampullatis sermonibus, in argumentis et sophismatibus, et hujusmodi

erat pars mea in diebus vanitatis meae. Vacua quoque erat terra mea, quoniam totum exinanitum erat usque ad fundamentum in ea; nihil boni, nihil gratiae in ea remanserat, praeter id solum quod creatura Dei non esse non poterat. *Et tenebrae erant super faciem abyssi illius interioris, super faciem conscientiae peccatricis, tanquam velamen super faciem Moysi, quia obscuratum erat insipiens cor meum, et maculata mens et conscientia, et non potui ut viderem. Attamen Spiritus Dei ferebatur super aquas (Gen. 1), sicut pius, sicut misericors regens aquas fluctuationis et instabilitatis meae, ne totus pereffluerem, ne peritum irem.*

XI. *Et vidit Deus lucem quod esset bona (ibid.), lucem visitationis suae, lucem illuminationis meae, et divisit eam a tenebris, ut jam nulla sit participatio Christi ad Belial, nulla societas lucis ad tenebras. Et hanc lucem appellavit diem, in ea qui ambulat, non offendit; et illas tenebras vocavit noctem, quoniam in ea nemo potest operari. Et sic factus est dies unus, dies primus: unus, quia binarius, ille, qui primus recessit ab unitate, non pertinet ad hanc diem; primus, quia in ordine profectus penitentialis, cum sex dies sint divinae operationis, per quas quis transit ad Sabbatum contemplationis; earum prima dies ista, quae habet*

A vespere timoris et mane consolationis; et hac prima die, incipit homo ingredi locum illum intellectibilem, quem lucidum appellavi. Jam ne forte simplicitatem meam exponam risui eorum qui videntur sibi aliquid esse, et cum aliquid novum audierint, pro qualitate dicentis aut subsannant et detorquent, aut rumore secundo ferunt ad astra, non quia bene aut male sit dictum, sed quia a tali et tali sit editum. Noverit qui ejusmodi est quoniam loca ista quae gratia Divinitatis, ad quam et in quam per ista tenditur, vocavi intellectibilia. Idcirco non debent videri absurda aut insolenter posita, quoniam Christum Dominum invenio apud doctores ecclesiasticos quamdam beatam regionem vocari, in qua pro diversitate animorum diversa utique possit intelligi qualitas mansionum. Inde est illud Augustini: *Sine omni controversia quaedam regio est beatitudinis animi, ipse Deus.* Jam igitur miserante Christo locum hunc ingressus itinere unius diei, festinare cupio et velle mihi adjacet ordinate incedere per reliquas dies, usque ad Sabbatum, ubi solum et maxime datur vacare, sabbatizare, et videre quoniam suavis est Dominus, qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

ERNALDI ABBATIS

LIBELLUS

DE DONIS SPIRITUS SANCTI.

(GALLAND., *Biblioth. V. PP.*, t. XIV, p. 496.)

PROLOGUS.

Nemo cum haec capitula vidcrit, expectet ut legat transtantem de sapientia Dei, secundum quod scriptum est: *Omnia in sapientia fecisti (Psal. ciii)*, et iterum: *Attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (Sap. viii)*; aut de intellectu, secundum quod scriptum est: *Intellexisti cogitationes meas de longe (Psal. cxxxviii)*; sive de consilio, secundum illud: *Consilium Domini in aeternum manet (Psal. xxxii)*; et: *Quis cognovit sensum Domini, aut consiliarius ejus fuit? (Isa. xl)* seu etiam de scientia, qualis et illa: *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, etc. Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata est, et non potero ad eam (Psal. cxxxviii)*. Ego enim mensuram meam cognoscens, propheticae et apostolicae gratiae viris istiusmodi cedo tractatum, contentus de illa mensura donorum spiritualium, tenui licet sermone, tractare, quam Apostolus commendabat, quando dicebat: *Alii datur per Spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientiae (Cor.*

C xii). Si quis sane offenditur, cum legerit scientiam ad humilitatem referri, meminere me de illo Spiritu scientiae agere qui requievit in Christo. Nam ante adventum Christi, scientia litterarum, scientia artium liberalium caeterarumque in mundo erat; sola perfectae humilitatis scientia deerat. Homo per scientiam boni et mali seductus a diabolo, et hac ipsa scientia inflatus, nesciebat se humiliare homini; nesciebat et Deo. Deus igitur factus homo humiliavit se homini usque ad lavandos pedes ejus, humiliavit se Deo Patri usque ad obedientiam mortis; docuitque hominem humiliare se Deo, humiliare se et homini et Deo, homo Deus. Homo autem, quia se non humiliavit Deo, factus est miser et mortalis; si se humiliaverit autem, fiet beatus et immortalis. Magna proinde scientia est, cum docetur homo humiliare se Deo: docetur enim miseriam et mortem evadere; quae si non evaserit, nulla ei scientia proderit. Non est igitur absurdum scientiam Christi ad humilitatem referri. In quo cum omnes thesauri sapientiae et scientiae